

in Shanghai

Nu promoveert ze bij hoogleraar Chinese taal- en letterkunde Maghiel van Crevel. De titel van haar project: *Writing Shanghai: Urban Experience in Contemporary Chinese Fiction*. Het gaat over hoe schrijvers uit Shanghai de plattegrond van hun stad tekenen. Een stad die, terwijl ze schrijven, onder hun voeten verandert. In 2002 studeerde Scheen een jaar in Chengdu, de hoofdstad van Sichuan. Chengdu is voor Chinese begrippen een provinciestadje, maar er wonen miljoenen mensen. En zoals heel China in rap tempo verstedelijkt, groeide ook deze stad als kool. Plattelandsbewoners trokken mas-

saal naar de stad om werk te vinden. Grondprijzen rezen de pan uit. Om plaats te maken voor de nieuwe bewoners werden de oude, traditionele stadswijken overal gesloopt.

Op een dag was ook de wijk aan de beurt waar Scheen al bijna een jaar woonde. Opeens zag ze dat het zaakje waar ze regelmatig *dumplings* haalde, gesloten was. En niet veel later werd de straat afgebroken waar ze haar dagelijkse boodschappen deed. Dat was een schokkende ervaring. Als dit voor haar als passant in de stad al zo ingrijpend was, wat moest het dan wel niet betekenen voor de families die hier al generaties lang

woonden? Wat doet het met je als alles om je heen in één klap verandert? Waar vind je houvast als de muren om je heen opeens worden afgebroken?

BRANDPUNT Ze koos Shanghai als brandpunt, want daar waren de veranderingen de laatste twee decennia het meest turbulent. In de jaren dertig van de vorige eeuw was Shanghai een metropool die zich kon meten met New York. De stad stond onder westerse invloed, de handel floreerde. Het 'Parijs van het Oosten', zoals de stad destijds werd genoemd, was kapitalistisch, een tikkeltje decadent en vol art deco: een magneet voor kunstenaars en schrijvers (zoals J.J. Slauerhoff en Aldous Huxley). Shanghai was het wereldwijze, rebelse zusje onder de Chinese steden.

In 1949 werd de stad door de communisten 'bevrijd'. Als straf voor die westerse periode van liederlijkheid lieten de communisten Shanghai verslonzen. Later, toen China zich openstelde voor markteconomie, profiteerden daar vooral andere steden van. De bloei van Shanghai kwam relatief laat op gang. Pas vanaf 1990, toen de stad onderdeel werd van de Speciale Economische Zone, begon de inhaalslag. Veel traditionele stadswijken, *lilongs* geheten, werden gesloopt om plaats te maken voor torenflats. Gucci en Prada begonnen het straatbeeld te bepalen. In een kwart eeuw groeide de stad van ongeveer zes naar bijna twintig miljoen inwoners. 'Vroeger woonde de meeste families in een *lilong*, in een woning van één kamer', vertelt Scheen. 'De douche en keuken deelden ze met tien andere families. De afgelopen tien jaar is het overgrote deel van de stadsbewoners verhuisd naar nieuwe appartementencomplexen in de buitenwijken. Vroeger woonden drie generaties bij elkaar. Nu is het concept: jij en je man plus je kind in een buitenwijk. Er is minder armoede en meer privacy; maar een nadeel is dat de sociale structuur die er in de *lilong* was, uit elkaar valt.'

Hoe reageerden schrijvers op die veranderingen? Scheen legt uit dat er een stroming is die een anker heeft uitgegoid in het verleden: zij schrijven nostalgisch over het Shanghai van de jaren dertig. Andere schrijvers laten via literatuur verdwenen wijken herleven. Zoals Chen Cun (1954), een bekende romancier die in een van zijn romans het hoofdpersonage laat dwalen door de gesloopte wijk van zijn jeugd en daar slechts een muur aantreft van het huis waar hij opgroeide: 'Het was alsof je geliefde niet komt opdagen op dat afspraakje waar je zo lang naar hebt uitgekeken en waarvan je je zoveel had voorgesteld.'

Je hebt ook schrijvers die juist helemaal in het heden opgaan. Zij schrijven felrealistische, *Sex and the City*-achtige romans over het leven in de nieuwe stad. Zoals de internationaal bekende Mian Mian (1970). Haar expliciete roman *Candy* (2000), vol seks, drugs en shopverslaving, werd verboden en bereikte mede daardoor een cultstatus.

In de periode rond de millenniumwisseling, toen er elke drie maanden een nieuwe stadskaart moest worden gemaakt, vroeg het toonaangevende tijdschrift *Shanghai Literatuur* auteurs een verhaal te schrijven over een wijk die voor hen grote emotionele betekenis had, én daarbij een plattegrondje te tekenen.

De verhalen en kaarten verschenen in serie en werden later gebundeld als *Stadskaart* (2002).

DOFFE ELLENDE Over Shanghai wordt veel getheoretiseerd door sociologen, architecten en literatuurwetenschappers. Maar Scheen neemt geen genoegen met de theorie; ze zoekt de mensen op die nu in de stad wonen en schrijven. Door haar veldwerk in Shanghai raakte ze bevriend met uiteenlopende schrijvers, onder wie Mian Mian en Chen Cun.

Maar deze week, eind juni 2010, gaat Scheen op zoek naar twee auteurs die ze nog niet eerder sprak: Yin Huifen (1949) en Ding Liying (1966). Ze groeiden beiden op in dezelfde wijk in het district Gonkou. En alle twee schreven ze daar een verhaal over voor de bundel *Stadskaart*. Yin Huifen is de bekendste. Zij had een armoedige jeugd in een gezin van zeven kinderen en werkte tientallen jaren in een autofabriek in het district Jiading. Daarover schreef ze de bestseller *Car City* (2000).

Ding Liying staat bekend als het grootste literaire talent van Shanghai. Althans: toen Scheen een jaar geleden in de stad was, noemde iedereen haar naam; ook de hoofdredacteur van *Shanghai Literatuur*. Ding Liying groeide eveneens op in armoede. In het verhaal over de wijk van haar jeugd laat ze het hoofdpersonage zeggen dat ze nooit meer terugwil naar die armetierigheid van de *lilong*. Dat laatste is opmerkelijk. Veel oudere, mannelijke schrijvers wijzen juist op de sociale wonden van de stadsvernieuwing: het verdwijnen van saamhorigheid, het uiteenscheuren van familiebanden. 'De oudere generatie doet vaak nostalgisch over die wijken maar Ding Liying vertelt ook hoe armoedig het was: geen elektriciteit, geen goed sanitair, lekkages... doffe ellende.'

BEZETTING 'Veldwerk in China bestaat vooral uit etentjes', aldus de onderzoekster. Het is voor de Chinezen een manier van netwerken. Dus zit de promovenda op een zondagavond aan een ronde tafel met vijf schrijvers, onder wie Chen Cun. Ook de adjunct-hoofdredacteur van *Shanghai Literatuur*, Jin Yuchen, is aanwezig. Als het gesprek op architectuur komt, zegt een van de schrijvers: 'De Chinese architectuur is sinds de bezetting nog alleen maar rotzooi.' Scheen, later: 'Hij gebruikte de term "bezetting" als aanduiding voor het jaar 1949, het stichtingsjaar van de Volksrepubliek China. Dat jaar staat juist bekend als de "bevrijding". Kritiek hoor je wel vaker, maar deze wel erg sterke uitdrukking had ik niet eerder gehoord.'

Scheen hoopt dat Yuchen haar in contact kan brengen met de schrijvers Yin Huifen en Ding Liying. Maar als ze informeert naar de twee schrijvers, wacht een lichte teleurstelling: ze hoort dat Huifen bijna blind is geworden. En Ding Liying, het wonderkind, is niet langer populair. Jin Yuchen, die de schrijfster vorig jaar nog tipte als talent, is nu verbaasd dat Liying ook in het proefschrift voorkomt. 'Ze zou getrouwd zijn met een kennelijk verkeerde man en helemaal gestopt zijn met schrijven.' Als Scheen later die avond haar mobiele nummer belt, krijgt ze geen gehoor.

THEECEREMONIE In de McDonald's in een metrostation op de lijn richting

Jiading, zoekt Scheen op haar Casio-vertaalcomputertje de juiste tonen op van enkele kernwoorden die belangrijk kunnen zijn voor haar gesprek met Yin Huifen. De ooit zo arme Yin woont nu in een nette wijk in een huis met een art-decokroonluchter en een antieken kast uit de Ming-dynastie. De halfblinde schrijfster schenkt op ceremoniële wijze thee van vijftien jaar oud en vraagt haar gasten de kopjes dichtbij haar neer te zetten op de traditionele theetafel, zodat ze die goed kan onderscheiden als ze bijschenkt. De theeceremonie duurt bijna twee uur.

Over de stadsvernieuwing is de schrijfster inderdaad 'ambivalent'. Scheen: 'Ze zegt dat er veel verloren is gegaan. Dat er een manier van samenleven is verdwenen, waarbij buurtbewoners elkaar hielpen. En aan de andere kant vindt ze: "Dit is nu eenmaal de vooruitgang". En wel acht keer, zonder dat ik er zelf naar vroeg, zei ze blij te zijn dat ze nu een wc heeft, want vroeger was er alleen maar een ton als sanitair.'

ENTERTAINMENT Op de valreep weet Scheen alsnog contact te leggen met Ding Liying, het voormalige grote talent van Shanghai. Opnieuw wordt ze uitgenodigd voor een etentje, op de laatste avond voor haar vertrek naar Nederland. Ding Liying blijkt – in tegenstelling tot de geruchten – nog wel degelijk te schrijven. Harder dan ooit, naar eigen zeggen. Over de *lilongs* is haar mening ongewijzigd. Scheen: 'Ze vindt het doffe ellende; weg ermee.' De stadsvernieuwing biedt volgens de schrijfster een kans om weg te komen uit de armoede. 'Volgens haar blijven sociale netwerken gewoon bestaan. En in de buitenwijken is het goed toeven, zegt ze, zolang je maar bent aangesloten op de metro. In haar wijk wonen nu ook veel schrijvers en zijn er veel culturele festiviteiten. Ze vond het slopen van die wijken dus niet zo shockerend als ik het zelf destijds heb ervaren.'

Maar wat als die oude wijken gerenoveerd zouden worden? Dan zou het cultureel erfgoed behouden blijven terwijl de woningen geschikt zouden zijn voor het moderne leven. Scheen: 'Daar reageerde Ding Liying heel sceptisch op. Er wordt in Shanghai veel gerenoveerd onder het mom van cultuurbehoud. In werkelijkheid gaat het dan vaak om een puur economische investering. Wat ze echt afschuwelijk vond, was de wijk Xintiandi, in het centrum van de stad: die oude wijk is herbouwd, maar alleen om er een entertainmentdistrict van te maken.' Uit de klauwen gelopen commercialisering – dat vinden de meeste schrijvers die Scheen sprak het ergste van het moderne Shanghai; vaak veel erger dan het slopen van de oude volkswijken op zich.

Reggae & Ratelslangen

Dit is een ingekort hoofdstuk uit *Reggae & Ratelslangen*. In het boek, dat maandag bij de opening van het academisch jaar werd gepresenteerd, leiden

Leidse onderzoekers de lezer langs hun werkterrein in binnen- en buitenland: van Jamaicaanse sloppenwijken tot de reuzetelescoop in de Chileense woestijn. Ze vertellen over hun inspiratie en de weg naar succes. Waarom hebben ze voor de wetenschap gekozen en hoe zien ze hun rol in de samenleving?

Reggae & Ratelslangen, Ratio en emotie van baanbrekende Leidse wetenschappers, Leiden University Press, 144 pgs. € 19,95.

Oude, traditionele stadswijken in Shanghai worden gesloopt om plaats te maken voor hoogbouw. Foto Patrick Zachmann/Magnum/HH